

130 éves az ajkai szénbányászat 30 éves az Ajkai Bányászati Múzeum

1912–1945

E három évtizedbe olyan történelmi események sorozata sűrűsödik, amelynek kihatását napjainkban is érezhetjük. Az első világháborús események záróakkordjaként a zilált gazdasági és politikai helyzet után az erőszakkal megteremtett társadalmi „béke” időszaka következett, miközben az ország elvesztette területeinek 2/3-át. Átmeneti konszolidációt követően a világgazdasági válság a 30-as évek elején az ajkai szénbányászatban is éreztette hatását. Termeléseszközök, munkáselbocsátások terhelték meg az ajkai bányász közösséget is. Am 1935–1943 között, mindössze nyolc év alatt olyan ipar települt meg Ajkán, amely lényegében a mai napig szerkezetében nem változott.

1937-ben Kriptongyár épül, ezzel együtt bővíti a csingervölgyi erőművet. 1943-ban az Ajkai Hőerőmű első gépegysége már áramot termel, s vele együtt építik meg az Ajkai Timföldgyárat és Alumíniumkohót (1940–43 között). Ennek az ipari vertikumnak az alapját az ajkai szénbányászat biztosította. Ez alatt az idő alatt művelésbe vonják Jolán-akna (Jókai bánya) területét (1938), lemélyítik a padragi Szkip-aknát (1943), megkezdik a Tánscsics-akna mélyítését. Újra feltárják a régi Gyula-tárót (1936) és az 1981-ben bezárt, a későbbi Kossuth-akna D-i területének a Gizella-táró mezőterületét (1938). Ezekben az években építik a kripton-házakat, az új börkösküti-telepet, Padragon a régi bányászlakásokat, Ajkán az erőmű és timföldgyári lakásokat. A Viktor-telep 1923–27 között épül. Ma is lenyűgöző az ipartelepítésnek ez a dinamizmusa, s fejtet kell hajtánunk azok előtt is, akik a föld alatt a bányáépítésben e nagy munkát elvégezték.

Az ajkai szénbánya tulajdonosa 1924-től a Budapesten bejegyzett Ajkai Kőszénbánya Rt., amely mögött a főreszvényes továbbra is Georg Hirsch német iparmágnás volt. A részvénytársaság vezetője 1923. július 1-jétől Alfréd.

Alig száradt meg a pecsét a Kohlen Industrie Verien és az Ajkai Kőszénbánya Rt. között megkötött szerződésen, az új vezetést hozzállított a talán a háború miatt is késést szenvedett korszerűsítéshez. Egy dekoncentrált, kis kamrafajtéseket üzemeltető bányát örökölt az új gazdasági társaság. A főleg a Cservári-mező II-es, VI-os telepére irányuló termelés víz- és tűzveszély mellett, rossz szállítási viszonyok között csak gazdaságosan lehetett.

1924-ben a légellátás javítására az 1912-ben mélyült Cservári légaknától D-re megépítik a fatoronnyal felszerelt Jolán-aknát. Javítja a bányatermelési viszonyait az 1924–26 között kihajtott György-táró. Így a termelés a (Karlik tárcsás géppel felszerelt) végtelenkötélű szállítópályán jut az osztályozóhoz az Ármin-függőakna +260-as szintjéről. Megszűnik ezzel a külszíni kötélpályaszállítás. A György-táróhoz csatlakozó Vízvágaton keresztül 55 m-el alacsonyabb szinten jut a 8–10 m³/min. emelt vízmennyiség a Csinger patakba. Bár a gyűjtővágatokban 1993-ig még a lóvontatású csilleszállítás jelentős, de az erőmű által szolgáltatott villamosáram lehetővé teszi, hogy a Cservári-mezőben 400, ill. 600 m hosszban 1912 után végtelenkötélű szállítórendszer építsenek ki az alapközele-rendszeren.

A darabosszén arányának növelésére 1923-ban 3 db sűrített levegővel üzemelő DEMAG-Flottman típusú oszlopos réselőgépet vásárolnak, amelyet egyaránt alkalmaznak az elővájásokban és a tömegtermelést biztosító omlasztásos pillérfejtéseknél. A vágathajtásoknál, különösen kemény kőzetekben sűrített levegővel üzemelő fűrőkalapácsokkal készítik el a robbantólyukakat.

Technikai „forradalomnak” tekinthetjük, hogy a csehországi tanulmányút után a bánya műszaki vezetése megindítja az első csapásmenti frontfejtést (40–60 m hosszban). A homlokon rázócsúszda és réselőgép üzemel. A biztosításhoz famegtagarítás miatt átternek a bordástömédékelésre. A telepek meddőpadjaiból építik az omlás felőli oldalon az összefüggő pilléreket. A frontfejtésekkel nagy teljesítmény-növekedést érnek el.

A 40-es években Jolán-aknán, ahol kezdettől frontfejtések üzemelnek, meddőpadok hiányában hajtótömédékes üregkítőltípést alkalmaznak.

1937-ben elsősorban a keresztvezetődeszekben már acéltálmokat használnak.

A technikai változtatások eredményeként a korábbi 80–120 kt-ás termelés fokozatosan nő, eltekintve a 30-as évek elején jelentkező gazdasági válság következményeitől.

1938-ban már 250 kt-át, 1944-ben 343 kt-t termeltek. Közben korszerűsítik az Ármin-aknai osztályozót, új osztályozó épül Jolán-aknán és Felsőcsingerben. A létszám 1932-ben – elbocsátások után – 494 fő, amely 1938-ban 915 főre növekedett. 1943-ban az összes fizikai létszám 1099 fő. A háborús helyzet miatt a hiányzó létszám pótlását munkaszolgálatosokkal oldották meg.

A bányát továbbra is két veszély, a tűz- és a fekvő-feddővízveszély fenyegette. A vízmentesítő rendszer Ármin-aknába már lehetővé tette, hogy 1927-ben egy 10 m³/min. hozamú fedővíz-örést is kivédjenek. A veszélyek megelőzésére, illetve elhárítására 1924-ben létrehozzák a bányamentő-szervezetet, s megépítik azt a mentőállomást, mely ma az őslény- és kőzettárnak ad helyet. A 40-es évekbe minden termelő aknaiüzemben önálló mentőcsapatokat szerveznek és szerelnek fel önműködő készülékekkel. 1936-ban megszervezik az első vajúrókatást.

A bánya erőműve szolgáltatja az áramot az úrküti mangánércbányának (1928), Devecsemek (1928), Ajkának, Bódnának. 1935-ben a bánya megvásárolja az ajkai téglagyárat, amelyet korszerűsít és segítséget ad bányászlakások építéséhez, majd ez a téglagyár adja az építőanyagot az ajkai erőmű és timföldgyár építéséhez.

1930-ban Ármin-aknán munkásfürdő épül és 1931-ben a társaspénztár anyagi helyzete már lehetővé tette, hogy korszerű orvosi lakás épüljön néhány ágyas fektetővel. Ez volt a csingervölgyi „kórház”. (1945 után a Fekete Gyémánt éttermet alakították ki belőle, miután helyette egy több orvost foglalkoztató rendelőt építettek a Központi telepen a volt tisztí kaszinóból.)

1935-ben az Ajkai Kőszénbánya Rt. tulajdonjogát az Egyesült Izzó és Villamossági Rt. veszi meg, s a fent vázolt ajkai ipartelepítés ezt követően már az új tulajdonos nevéhez kötődik.

1924 után a bányászok társadalmi életében is nagy változások következtek. Megalakul a Zene-

egylet, a Bányász és Iparos Olvasókör, az Alsócsingeri Önkéntes Tűzoltó Egyesület. Színjátszó csoportot és Daloskört hoznak létre. Ebben az időben szervezik meg a sportkört is, amely a Levente egyesülettel együtt mozgalmas sportéletet alakít ki, s országos viszonylatban is nevet szerzett magának az Ajkacsingervölgyi Turista Egyesület is.

A háborús évek hangulata a Csingervölgyben is éreztette hatását. Bár a bánya vezetése igyekezett felmenteni dolgozóit a katonai szolgálat alól, jó néhány bányásznak, fiatalkorú leventének kézbesítettek katonai behívót. 1945 februárjában életbeléptetik az ún. „bénítási tervet”, amely arra szolgált, hogy a bányát működésképtelenné tegyék, ha az ellenség bevonul. Ezt sikerült a vezetőknél és a bányászoknak megakadályozni. 1945. március 26-án jelennek meg az első orosz katonák a bányatelepen, s március 28-án hatsak néhány vagonnal is, de már termel a bánya. A bányai igazgató, a bánya vezetése és a bányászok helyükön maradtak, s a történelmi viharfelhők elvonulása után egy új világ távolinak tűnő képe villant fel a láthatáron. A háború nélküli világé, amelyet talán jobbnak hittek, mint amit maguk mögött tudhattak az emberek.

E korszak kiemelkedő bányavezetője volt Czekelius Günther (később Bóday Gábor 1897–1989). Erdélyi száz származású lévén az I. világháború frontszolgálatát után az egyetemet Németországban fejezte be és szerzett bányamérnöki oklevelet. Álláshirdetés útján jelentkezett Ajkára 1924-ben. Előbb a villamos üzem, vagyis a Kis Erőmű vezetője lett. 1927-ben a részvénytársaság vezetői pályázatot írnak ki, hogyan lehet gazdaságossá tenni a termelést. Valaska Ferenc akkori bányai igazgató, Meinhardt Vilmos korábbi bányai igazgató és Czekelius adott be pályamunkát. A fiatal bányamérnök elképzelését honorálták és 1928-ban már ő a bányai igazgató. E korszak bányafejlesztése, a széleshomlokú fejtes meghonosítása, a gépésítés, lakótelep építés, az erőmű bővítése az ő irányítása alatt történt. Olyan bányamérnökök segítették a munkáját, mint Becker Ferenc – később a Tatabányai Szénbányák főmérnöke. Madas József – 1945 után Péccsett vállalt munkát –, valamint Ebergényi Lajos, Pataki Sándor bányamérnökök. A terveik szerint megvalósult aknák, főfeltárolórendszerek ma is jól szolgálják a termelést.

E sorok írójának halál előtt néhány hónappal arra a kérdésre, hogy miért nem szökött meg a távozó németekkel, mint oly sokan mások megtették Magyarországon, nem félt-e a várható változásoktól, az idős bányai igazgató azt válaszolta: „De kérem, én nem hagyhattam el a bányát és az ajkai bányászokat, mert a világ legjobb bányászainak tartottam őket”. Továbbadom e személységei vallomást, elődeink – elismerem – érzelmektől sem mentes hiteles megítélését. Tekintsék ezt olyan örökségnek a mai ajkai bányászok, amelyre büszkék lehetnek, de egyben kötelezettséget is ró rájuk.

(Kozma)